

[Transcript] Forklart / Sa ja til masseovervåking: Får PST vite alt du gjør på nett?

Formålen med dette forslag er ikke å følge med på enkeltpersoner, men at PST skal kunne kartlegge trender, utviklingsstrekk og gi kvalifiserte uttaler om nye trusler.

På Stortinget, i den store salen med røde tepper og lyset tre møbler, sitter politikerne våre støtt og stadig og stemmer over lover vi kanskje skal ha.

Vanlevis foregår det uten noe særlig dramatik, men nå har Stortinget vetet en lov som har fått flere til å heve stemmen.

Det er derfor det faktisk er grunn til å vise til George Orwell, vise til 1984, vise til det samfunnet som vi aldri må bli.

For nå skal PST få lov til å masse overvåke oss.

PST virrer det som mulig at både ekstrem islamister og høyere ekstremister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i Norge i 2023.

Terrortrusselen mot Norge er reell.

Kritikere kaller det en trussel mot demokratiet.

Regjeringen sier vi blir tryggere og at for eksempel terroraksjoner kan avverges.

Men før tidligere terroraksjoner har politiet annet at noe var på gang.

Uten å klare å hindre det. Vil dette gjøre noen forskjell?

Og er det vert? Overvåkingen?

Du er på forklart fra Aftenposten og jeg heter David Bekonni.

I dag er det onsdag 29. mars.

Flere tal på Stortinget har bestemt at PST skal få lov å overvåke, lagre og analysere alt som skjer på å åpne internett i Norge.

Bekonstrand er journalist i Bergenstidene og har fullt prosessen med det nye lovforslaget tett.

Det gikk jo lenge en stille for seg, men etter hvert ble det litt oppmerksomhet om hva som var på gang.

Stortinget reagerer i opposisjonen. Jeg reagerer veldig kraftig. Jeg brukte så vanlig, sterke ord.

Det har noen rett sikkerhet. Det har noen yttringsfrihet. Det har noen retten til personvern.

Det de reagerer på er lovforslaget om at PST skal få overvåke alt som skjer på åpne nettet. Hva betyr det?

Det åpner nettet. Det vil si alt som foregår på internett i Norge.

Ja, vis kommentar, spalter, nettsteder, lekkedatassett. Alt som skjer og foregår uten at det er passordbeskyttet og veldig privat.

For den får sånn forlike tilgang til?

Det skal de ikke ha tilgang til, men det er en del gråående der som er litt vanskelig å overse rekkeviden.

Hva er det åpne nettet? Hva er det som egentlig ligger åpent? PST vil jo for eksempel ha en ledning til å opprette fiktive brukere

for å bli medlemmer av ulike grupper på nettet som igjen fører til at de kan laste ned innholdet på de lokkede gruppene.

Hvordan dette utspiller seg i virkeligheten, det er det noe tidligere å si noe om. Vi vet ikke hvordan systemene bygges opp.

Den nye loven er ikke det eneste som kommer. Hvis du setter deg på et fly, så vil 17 opplysninger om deg bli sendt til en Kripos server.

Kredittkortnummere ditt, hvor du har bestilt billetten og hvem du reiser med, er bare noe av det politiet får vite.

[Transcript] Forklart / Sa ja til masseovervåking: Får PST vite alt du gjør på nett?

Hvis du surfer på mobilen mens du venter på å gå om bord i flyet, så blir IP-adressen inn og hvem som eier den lagret i ett år.

Det er informasjon politiet kan be om, og et hjensten som er en del av forsvaret kan snart overvåke all data trafikk som går inn og ut av Norge.

Det betyr at de får vite om meldinger du sender på messenger siden serverene står i utlandet.

Da lagres hvem som sendte meldingen, når den ble sendt, hvor i verden den ble sendt fra, og hvem som fikk den.

Det som kalles metadata, men ikke hva som sto i den.

Men akkurat det trenger egentlig ikke å bety så mye.

Metadata, det kan være like avslørende som innhold i meldingen.

Du får nok opplysninger samle om deg som bruker, så forteller det ganske mye om deg som person.

Så det er ikke alltid avgjørende å lese selve innhold i meldingen, men hvis et hjensten for eksempel skal lese innhold i meldingene dine,

så må det være begrunnet i en konkret sak.

Da må det være en etterforskning, da må de ha gått til domstolene, og så må de ha fått god kjenning for at dette skal vi undersøke videre.

Så myndighetene vil ikke automatisk få lov til å lese dine private meldinger.

Men de vil kunne samle inn og systematisere alt du publicerer på internet som er åpent tilgjengelig.

Hvis du for eksempel skriver en kommentar under en artikkel i aftenposten i dag, så vil alle kunne lese det.

Den er publicert på det åpne nettet.

Alle kan også lese diskusjonene dine i åpne gruppe på Facebook, kommentarene dine på åpne Instakontor,

eller krangler du er med på Twitter, hvis du er den typen.

Men hva er det de kan gjøre med den informasjonen Trond?

Intensjonen med alle disse overvåkingsgreppene er å kunne etterforske eller forhindre og forbygge terrorangrepp,

og til en vis grad også alvorlig kriminalitet.

Det er jo å lete etter spor i materialet som gjør det mulig å forstå at her er det noen som er radikalisert,

her er det noen som begynner å leffle med våldstanker,

og så en systematikk i tilnærningen i det vil jo da til si at de klarer å kartlegge denne gruppen hvem er de av et kontakt med,

hvem har de snakket med, går det spor til, eller locker det for, så bruker de materialet til å kartlegge en trussel situasjon.

Ja, og nå blir altså dette lovforslaget vetatt i stortinget. Hva er det som skjer videre i saken nå?

PSD skal få system på luften, så starter de innsamlingen av dette material.

Og dette sammen med den andre dataen er en ting som myndigheten er i feit med å veiksette,

vil jo gjøre at myndigheten viter svært mye om oss, eller har muligheten til å skaffe seg kunnskap om det meste vi gjør på digitale plattformer,

og line koll i datatørnsynet sa jo det præcis, vil jeg tro, når hun påpekte at privatlivet i forhold til myndigheten etter dette vil være en illusjon.

God morgen, Ingrid.

God morgen, Erik.

[Transcript] Forklart / Sa ja til masseovervåking: Får PST vite alt du gjør på nett?

Du, desto ordentlig tur med det der.

AR-produkter har kontorstolen du og dine kollegere blir glad i.

Enten du har et lite eller stort kontorlandskap, kan AR-produkter veile til din bedrift til å skape den beste løsningen.

Vi hjelper deg med hele prosessen fra planlegging til montering.

Få flere gode råd på AR-produkter enn nå.

Når PSDs overvåking er på plass, er målet at de skal kunne forutse hva som blir de store truslene mot Norge.

Og hindre terrorangrep, spionage og sabotage.

Det er de aller fleste enige om at det er en bra ting.

Men politiet har også hatt mye informasjon før tidligere terrorangrep.

Veldig mye informasjon har vært kjent om gjerningspersoner forut for de terrorangrepene som vi kjenner i Norge de senere årene.

PSD fikk tips av tollmyndighetene om at en Karl som hette Anders Bering Breivik hadde kjøpt ingredienser som kunne bruke seg en bombe i polen.

Det ble avdekket i en internasjonal aksjon mot terrorisme. Det var ikke nok til at han ble undersøkt.

Man fikk også informasjon om personene som sto bak London Pub angrepet i juni i Oslo.

Femte juni i fjord sjøt Sannjar Matapor mot folk som feiret Pride i Oslo centrum.

To menn ble drept, flere personer ble skadet.

Før angrepet hadde PSD fått beskjed fra E-tjensten om at islamister planla et terrorangrep i Scandinavia.

Likevel klarte de ikke å stanse angrepet.

Vi hadde informasjon om de som utførte disse terrorhandlingene, klarte ikke å sammenstille informasjonene å bruke den.

Blir da alt tryggere om man samler inn alle informasjoner som er tilgjengelige?

Det er jo et paradox som man kan stille spørsmålet om.

Det vi ikke vet nå er de angrepene som PSD eventuelt har avverget og som vi ikke kjenner til.

Hva er det PSD kommer til å se til?

Det vi vet er hva PSD måtte er gitt lov til.

Det er å bruke materiale til å amalisere og lage trusselvordering og oppdage nye trender.

Hvis de oppdager konkrete saker i materiale, så vil de også ha lov til å oppritte forebygging.

Så etterforskningssaker og bruke materiale til det, men da interler andre type regler når det interlerer de vanlige rettssikkerhetsskrankene.

Hva gjør de med all den informasjonen? Det må bli veldig mye å holde oversikt over.

Det er jo selvfølgelig et voldsomt materiale.

Du kan på en måte tenke på din egen familie, hvor mye er din egen familie på nett i løpet av et døgn eller en uke.

Hvor mange nedsider er dere innom, hvor mange telefoner, hvor mange apper er i bruk i en familie i løpet av en uke.

Hvis du ganger det med antallfamilier i Norge, så vil du skjønne at det er en kolosal datamengene som samles inn.

Og det er jo ikke noe for en enkelt person, en analytiker å setje seg ned og blada gjennom det materiale.

Det vil ikke være fysisk mulig, det er helt utenkelig.

[Transcript] Forklart / Sa ja til masseovervåking: Får PST vite alt du gjør på nett?

Altså, det må bruke som maskiner.

Hva maskiner skal setere? Det er det mennesker som må bestemme.

Men fordi det ikke skal bli for lett for kriminelle eller ekstremister å hjemme seg, så kan ikke PST si hva de kommer til å følge med på.

Og det er jo forståelig.

Samtidig så er det problematisk en sånne rettssikkerhetsamling.

Vi vet ikke hva etter retningstjenestene vil lete etter og hva de putter inn i maskinen og hva som kan komme ut av det.

Vil de for eksempel kunne forstå ironi?

Altså noe som er lagret for ti år siden, og du ytter ut noe på et nettsted, og du brukte ironi.

Vil maskinen kunne forstå at det var ironi, eller ville lagre det som et farlig utsang?

Men jobben til PST er å følge med på hva kriminelle og ekstremister gjør på internet.

Det har de ikke så god mulighet til å gjøre i dag i følge regjeringen.

PST vil også bruke informasjonen til å se om det er fremmede stater som bruker sosiale medier i Norge til å forsøke og påvirke valg.

Og regjeringen hevder at formålet ikke er å følge med på enkelt personer, men å se helheten og kunne følge med på trender.

Men demokratiet har det ved seg at det er det eneste systemet vi kjenner til som kan avskaffe seg selv.

Altså du kan få en despot, du kan få en antidemokratisk person som vinner et valg, og som kan bruke dette systemet til å overvåke sine motstandere.

Og hvis det skjer, så har vi en veldig farlig situasjon i alle fall for motstanderne.

Og denne inntil videre tenkte situasjonen får også mediene til å reagere.

Faktisk så startet at Stiftelsen Tinius har saksøkt staten på grunn av lovforslaget.

Det er de som er den største eieren i mediselskapet Shipsted, altså de som igjen eier blant annet oss her i Aftenbossen.

Stiftelsen mener at forslaget gir forvige fullmakter til sikkerhetsmyndighetene, og at det kan gå utover muligheten til å utøve journalistikk.

Ok, så en ting er det som går inn og ut av landet vårt, men det PST skal få lagre nå er jo åpen informasjon på nettet

som hvem som helst kan gå inn og lese allerede nå. Hvorfor er det et så stort problem?

Det er ikke noe problem at PST får lov til å se på det som ligger på å åpne nettet.

Det kritikerne ser er jo hva de kan bruke det til, og at det ikke er en rettssikkerhetsmekanisme som kontrollerer bruken av det.

Det er jo ikke noe galt at myndighetene følger med, men at de har lov til å følge med å lagre og analyse dette uten at utenforstående i realiteten kan kontrollere det.

Det er det som er det problematiske. Og så må se årsaken til at flere i landet i Europa er dømt i den europeiske menneskerettsdomstolen

og av EU-stomstolen forbrudd på menneskerettene.

Ja, men på tross av bekymringene rundt denne nye loven, så kommer dette systemet til å bli tatt i bruk?

De mener at nytten av systemet og avvåkingen er mye større enn ulemperne.

Så dette systemet kommer til å bli tatt i bruk. Nå har Stortinget vetet det. Nå har de hjemlenet.

Nå skal det bare bygges arkitekturen og skal huset settes opp. Og det vil bli gjort med en gang.

[Transcript] Forklart / Sa ja til masseovervåking: Får PST vite alt du gjør på nett?

Akkurat når det blir satt i drift, det vet vi ikke. Men når det er i gang, så vil man jo rast kunne bygge opp et avvåkningssystem som etter hvert kan håndtere alle informasjonen som skal til. Det er mye vi ikke vet om dette, men at det blir tatt i bruk, det vet vi.

Du har hørt en podcast fra Aftenposten. Det var Trondstrand som forklarte hvordan du kan bli overvåket fremover.

Lydene du har hørt er fra regjeringens nettsider og Stortinget.

Denne episoden og Aftenposten's journalistikk Ellers påvirkes ikke av hva Shipstead Eller, Tienius Stiftelsen, gjør og mener, og har gjort uavhengig av det pågående søksmålet. Episoden er laget av produsent Olaf Eggesvik og meg, David Vakoni, og resten av forklart er Synne Søholl, Philip Auhansborg, Trond Odin Johansen, Jenny Føleland og Anders V Perk.

Og med det så går jeg ut i Pappaperm og skal heller lytte til forklart mens jeg triller rundt i nabolag. Vi høres til høsten. Takk for at du hørte på.